

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА

Геолого-географічний факультет

"ЗАТВЕРДЖУЮ"
Проректор з науково-педагогічної роботи
 (П.І.Б.)
 2020 р.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Філософія науки та етика науковця

Рівень вищої освіти третій (освітньо-науковий)

Спеціальність 106 «Географія»

Розробники: Шевцов С. П., д. філос. н., професор кафедри філософії; Голубович І.В. д. філос. н., професор, завідувач кафедри філософії.

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри філософії:

Протокол № 1 від «31» серпня 2020 року

Завідувач кафедри

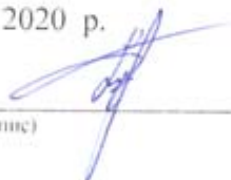

_____
(підпис)

Голубович І.В.
(прізвище та ініціали)

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною комісією (НМК) факультету історії та філософії:

Протокол № 1 від «22» вересня 2020 р.

Голова НМК

_____
(підпис)

Ковальський С.В.
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Навчальна програма дисципліни вільного вибору «Філософія науки та етика науковця» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки PhD студентів спеціальності 106 «Географія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є філософські концепції науки та наукового пізнання у їх історичному розвитку та становленні через призму їх використання у творчій роботі над дисертацією, а також відповідальність людини, яка працює в цій сфері, та форми її етичних установок та поведінки.

Місце навчальної дисципліни в структурі освітнього процесу.

Навчальна дисципліна «Філософія науки та етика науковця» є нормативним курсом для аспірантів першого року навчання. Вона призначена нагадати основні напрямки та проблеми для надання базових орієнтирів при проведенні дослідження. Вона пов'язана з іншими спеціальними курсами, які викладаються пізніше і виступає як вступ до них.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Філософія науки.
2. Формування методології філософського дослідження.
3. Етика науковця.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – роз'яснення філософських засад наукового знання, евристичних можливостей та обмежень методів дослідження та етики науковця.

Завдання:

- розкрити філософські підвалини наукового знання взагалі та конкретної науки;
- сформувані уявлення щодо філософського виміру методології наукового дослідження;
- сформувані уявлення про потенційні можливості наукового дослідження та ролі науковця у суспільстві;
- надати розуміння зв'язку між етикою науковця та науковим знанням і суспільством.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей:**

загальних (ЗК):

- **ЗК01.** Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- **ЗК02.** Здатність працювати в міжнародному середовищі.
- **ЗК03.** Здатність до організації, планування та управління науковими проектами.
- **ЗК04.** Здатність породжувати нові ідеї (креативність).
- **ЗК06.** Навички міжособистісного спілкування, пов'язані з умінням взаємодіяти з іншими людьми та працювати в команді.
- **ЗК07.** Здатність спілкуватися на фахову тематику з експертами з інших галузей.

спеціальних фахових (СК):

- **СК01.** Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у географії та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з географії та суміжних галузей.
- **СК02.** Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у вищій освіті.
- **СК03.** Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру (в сфері економічної та соціальної географії, біогеографії і географії ґрунтів, фізичної географії, геофізики і геохімії ландшафтів, конструктивної географії і раціонального використання природних ресурсів), оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень.
- **СК04.** Здатність ініціювати, розробляти і реалізовувати комплексні інноваційні проекти в географії та дотичні до неї міждисциплінарні проекти, лідерство під час їх реалізації..

- **СК06.** Здатність дотримуватись етики досліджень, а також правил академічної доброчесності в наукових дослідженнях та науково-педагогічній діяльності.
- **СК07.** Здатність формулювати наукову проблему, робочі гіпотези досліджуваної проблеми, що передбачає глибоке переосмислення, застосування наявних фундаментальних та створення нових цілісних знань.
- **СК11.** Здатність демонструвати знання сучасного стану, основних тенденцій та перспектив розвитку географічної науки, орієнтуватись в сучасних проблемах наукових досліджень в галузі географії та суміжних науках, продукувати нові ідеї при вирішенні дослідницьких і практичних задач..

Очікувані програмні результати навчання.

Кінцеві програмні результати навчання (РН), формуванню яких сприяє навчальна дисципліна «Філософія науки та етика науковця»:

- **РН02.** Глибоко розуміти загальні принципи, методи географічних наук, методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях (у сфері економічної та соціальної географії, біогеографії і географії ґрунтів, фізичної географії, геофізики і геохімії ландшафтів, конструктивної географії і раціонального використання природних ресурсів) та у викладацькій практиці.
- **РН03.** Глибоке розуміння теоретичних основ, прикладних засад географії, сучасних тенденцій, перспектив розвитку географічної науки та спроможність орієнтуватись в сучасних проблемах наукових досліджень в галузі географії й суміжних науках.
- **РН04.** Ґрунтовне розуміння філософської методології пізнання, ключових засад професійної та наукової етики, системи морально-культурних цінностей.
- **РН05.** Ґрунтовні знання методів наукових досліджень економічної та соціальної географії, біогеографії і географії ґрунтів, фізичної географії, геофізики і геохімії ландшафтів, конструктивної географії і раціонального використання природних ресурсів та вміння їх використовувати на належному рівні.
- **РН07.** Вміти презентувати та обговорювати з фахівцями та широкою аудиторією результати досліджень наукових та прикладних проблеми з географії державною та іноземною мовами, кваліфіковано їх відображати у наукових публікаціях, провідних міжнародних наукових виданнях.
- **РН09.** Вміти розробляти та реалізовувати наукові та інноваційні проекти, які дають можливість переосмислити наявні та створити нові цілісні знання для розв'язування значущих наукових проблем географії з дотриманням норм академічної етики і врахуванням соціальних, економічних, екологічних та правових аспектів.
- **РН12.** Вміти обґрунтовано обирати та ефективно використовувати сучасні освітні технології, методи й засоби навчання у закладах вищої освіти на основі знань теоретико-методологічних основ педагогічного процесу вищої школи.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин, що становить 4 кредити ЄКТС.

2. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Філософія науки

Тема 1. Що таке наука

Поняття «філософія» та «наука»: відмінність та подібність. Відмінність науки від псевдонауки та квазінауки. Ідеали науки. Норми науки. Види наук. Філософія науки як філософська дисципліна, яка вивчає науку як свій об'єкт. Навіщо науковцям філософія? Філософія окремих наук. Поняття «філософія науки» в вузькому та широкому значеннях.

Тема 2. Філософські та наукові методи дослідження

Методологія науки як частина філософії науки. Поняття «дослідження», «філософське дослідження» та «наукове дослідження». Основні завдання наукового дослідження (за О. А.

Івінім). Способи обґрунтування ідей. Гіпотеза: визначення, класифікація, правила формулювання. Обґрунтування та критика гіпотез. Теорія: визначення та структура. Операції раціоналізування. Способи дослідження. Класифікація способів дослідження. Поняття наукової парадигми. Поняття наукової революції.

Змістовий модуль 2. Формування методології філософського дослідження

Тема 3. Як проводити філософське чи наукове дослідження

Проблемні ситуації та їхній зв'язок із актуальністю теми дослідження, ступенем розробленості проблеми, метою та завданням дослідження, об'єктом і предметом дослідження. Поняття «нове знання» та «наукова новизна». Актуальність та мода. Оцінка дослідження. Мова та форма наукового дослідження.

Тема 4. Філософська та наукова література

Філософська та наукова література як форма звітності про проведене дослідження: тези, доповіді, повідомлення, статті, рецензії, огляди, монографії, реферати, курсові роботи, дисертації, автореферати, звіти науково-дослідних робіт тощо. Цитування. Бібліографічні посилання та описи. Електронні ресурси, їхні можливості та недоліки. Ознаки наукової ситуації.

Тема 5. Особливості наукового дослідження

Тема практичного заняття за спеціальністю аспіранта та на його вибір – з урахуванням специфіки факультету та напряму дослідження.

Змістовий модуль 3. Етика науковця

Тема 6. Метаетика

Що таке етика. Види етики (метаетика, нормативна етика, прикладна етика). Етичні концепції (деонтологія, етика чеснот, консеквенціоналізм, утилітаризм тощо). Види прикладної етики (біоетика, ділова етика, екологічна етика, комп'ютерна етика, медична етика, наукова етика, педагогічна етика, політична етика, юридична етика тощо).

Тема 7. Наукова етика

Наукова етика як частина філософії науки. Моральні принципи Р. Мертонна. Універсальна мета наукової етики. Норми толерантності. Дослідницька етика. Проблема лінгвіцизму. Проблеми академічної непристойності (видавання себе за іншу особу, обман, підтасування фактів, плагіат, професійна непристойна поведінка, саботаж, списування, утиски в академії, хабарництво, шахрайство тощо). Кодекси наукової етики.

3. Рекомендована література

1. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання: ДСТУ 8302:2015 / Нац. стандарт України. Вид. офіц. Введ. з 01.07.2016. К.: УкрНДНЦ, 2016. 16 с. (Інформація та документація).
2. Готинян-Журавльова В. В. Сучасна філософія науки: методичні вказівки для студентів нефілософських факультетів. Одеса: ОНУ, 2016. 42 с.
3. Етичний кодекс ученого України / НАН України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002550-09/conv?lang=ru#Text> (дата звернення: 18.06.2020).
4. Філософія науки / за ред. І. С. Добронравової. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2018. 255 с.
5. Философия науки: системный аспект / А. И. Уёмов, Л. Н. Терентьева, А. В. Чайковский, Ф. А. Тихомирова. Одесса: Астропринт, 2010. 360 с.

Додаткова

1. Вимоги до оформлення дисертацій та авторефератів дисертацій (розроблено на підставі ДСТУ 3008-95 «Документи. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення») // Бюлетень ВАК України. К., 2011. № 9/10. С. 2–10.

2. Гальченко С.І., Силка О.З. Основи наукових досліджень: навч.-метод. посіб. Черкаси: АММО, 2015. 93 с.
3. Ивин А. А. Современная философия науки. М.: Высшая школа, 2005. 592 с.
4. Кодекс наукової етики / Всеукраїнська громадянська організація «Українська федерація вчених» // Наука і наукознавство, 2005. № 3. С. 31–37.
5. Кравченко А. И. Формальная и научная логика: учебное пособие для ВУЗов. М.: Академический проект, 2014. 336 с. (Gaudeamus).
6. Міжнародні правила цитування та посилання в наукових роботах: методичні рекомендації / Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»; Українська бібліотечна асоціація. Київ: УБА, 2016. 117 с.
7. Написання, оформлення та захист курсових і дипломних робіт. Методичні вказівки для студентів спеціальностей 032 Історія та археологія, 033 Філософія, 034 Культурологія / Факультет історії та філософії ОНУ імені І. І. Мечникова. Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2019. 36 с.
8. Новиков А. М., Новиков Д. А. Методология научного исследования. М.: Либроком, 2010. 280 с.
9. Селігей П. Світло і тіні наукового стилю. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2018. 628 с.
10. Філософія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / під загал. ред. Л. Губерського. 2-е вид., перероб. і доп. Харків: Фоліо, 2017. 624 с. (Підручники для ВУЗів).
11. Філософія науки / за ред. І. С. Добронравової. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2018. 255 с.
12. Чуйко В. Л. Рефлексія основоположних методологій філософії науки. К.: Центр практичної філософії, 2000. 252 с. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання: ДСТУ 8302:2015 / Нац. стандарт України. Вид. офіц. Введ. з 01.07.2016. Київ: УкрНДНЦ, 2016. 16 с. (Інформація та документація).
13. Dicken P. Getting Science Wrong: Why the Philosophy of Science Matters. London: Bloomsbury, 2019. 202 p.
14. Resnik D. B. What Is Ethics in Research & Why Is It Important? URL: <https://www.niehs.nih.gov/research/resources/bioethics/whatis/index.cfm#:~:text=When%20conducting%20research%20on%20human, and%20burdens%20of%20research%20fairly> (accessed 18.06.2020).
15. Rosenberg A., McIntyre L. The Philosophy of Science: A Contemporary Introduction. The 4th ed. London: Routledge, 2019. 294 p. (Routledge Contemporary Introductions to Philosophy).
16. Smith D. Five principles for research ethics // Monitor Staff, January 2003. Vol 34. No. 1. P. 56.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Електронна бібліотека “psylib” (психологія, філософія, релігія, культурологія, методологія та ін.) <http://www.psylib.kiev.ua>
2. Електронна бібліотека кафедри філософії та методології науки філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка <http://www.philsci.univ.kiev.ua/UKR/index.html>
3. Електронна бібліотека «Платон. Філософія без меж» <https://platon.net/>
4. Електронна бібліотека Максима Мошкова (філософія, політологія, релігієзнавство, психологія та ін.) <http://www.lib.ru>
5. Електронна бібліотека Слави Янко (філософія, психологія, культурологія, мистецтво, історія та ін.) <http://yanko.lib.ru/gum.html>
6. Електронна бібліотека з філософії (бібліотека О. Злигостева) <http://filosof.historic.ru/books.shtml>
7. Окремі тексти з філософії (бібліотека О. Косилової) <http://elenakosilova.narod.ru/uhref.html>
8. Сайт інтернет-ресурсів з філософії, політології, соціології, психології та ін. (електронна бібліотека Іхтика) <http://ihtik.lib.ru/>
9. Вся нормативка з підготовки, захисту дисертації та публікації наукових статей: http://sslabs.com.ua/Home/Post/51/vsya-normativka-z-p%D1%96gotovki_-zaxistu-

[disertac%D1%96%D1%97-ta-publ%D1%96kac%D1%96%D1%97-naukovix-statej-\(stanom-na-22-zhovtnya-2019-r\)?fbclid=IwAR1ydnAiwIvq6aK1MRMrxa307gqAlp9pbeXKJhdCm47I5Jn446KbXLaTv0M](https://www.skeptic.in.ua/integrity/)

10. Українські матеріали та ресурси із академічної доброчесності:

<https://www.skeptic.in.ua/integrity/>

11. Committee on Publication Ethics (COPE): <https://publicationethics.org/>

4. **Форма підсумкового контролю успішності навчання _____ іспит**

5. **Методи діагностики успішності навчання** студентів здійснюється шляхом індивідуального, фронтального опитування; оцінювання виконання завдань самостійної роботи та індивідуальних завдань, залік.